

25750

Պրոֆեսորներ Բոլոր յերկրների նիստի՝ Է.

ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐԻ ՀԱՇՎՍՌՈՒՄԸ

ՀԱՅԿԱՊԱՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

334

Գ-82

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՀԱՅԿԱՊԱՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1925 թ.

ԳՆԵՑԵՔ ՅԵՎ ՏԱՐԱԾԵՑԵՔ

ՀԱՅԿՈՈՂԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

(Լույս եւ սեւեղ)

1. Յիսուսի մասին — Ինչպես անել, վար կողմերատիվի գործերը լավանան — գունավոր շապիկով, 32 յերես, գինն է 20 կ.
2. Կողմերատիվի առաջին բայերը. գունավոր շապիկով, յերես 40 — գինն է 30 կոպեկ.
3. Պ. Պալան — Դյուղացի, ուժեղացրու կողմերացիան — 20 յերես, նկարազարդ շապիկով — գինն է 5 կոպեկ.
4. Զ. Ս. Մ. — Ինչպես պետք է լինի կողմերատիվի գործակառարը — 22 յերես, նկարազարդ շապիկով — գինն է 8 կոպ.
5. Ինչպես պիտի ճիշտի կողմերատիվ խանութ — 24 յերես, գինն է 10 կոպեկ.
6. Պալան — Ինչպես պետք է հաշիվ տա սպառողական բնակչության վարչությունը — 26 յերես, գինն է 15 կոպեկ.
7. Պ. Պալան — Կորեկն չարչիները — 16 յերես, պատկերազարդ, գինն է 8 կոպեկ.
8. Տեղ — Մարիակը — 26 յերես, գինն է 30 կոպեկ.
9. Կեռնակներ — Կազմակերպիր ինքդ քեզ — 56 յերես, գինն է 35 կոպեկ.
10. Աստվածայա — Կողմերացիան ինչու համար է պետք դյուղացուն — գինն է 25 կոպեկ.
11. Գեղարվեստ — Կազմակերպիչներ խանութային հանձնաժողովներ — գինն է 20 կոպեկ.
12. Գյուղը, տնտեսական նոր քաղաքականությունն ու կողմերացիան — 36 յերես, գինն է 25 կոպեկ.
13. Ս. Վ. Մարտիկ — «Խաղաղության» պիես 3 գործողությամբ — 20 յերես, գինն է 15 կոպեկ.
14. Սյուզ — Վաղինների դեմ կովելու միջոցը պիես 3 գործողությամբ, 32 յերես, գինն է 25 կ.
15. Գեղարվեստ — Ինչպես նավարկել փայտվարները — 24 յերես, գինն է 15 կոպեկ.
16. Գործակալների հաշվառումը 28 յերես, գինն է 30 կ.

834
9-82
ս
630
25-90

Պրոկտորներ բոլոր լեզուներով. միացե՛ք.

ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐԻ ՀԱՇՎԱՌՈՒՄԸ

ՊԱԿԱՍՈՐԴՆԵՐԻ ՅԵՎ ԶԵՂԶԵՐԻ ՄԸՍԻՆ

Թարգմանեց ու լրացրեց
Գ. Ն.

020
02-20

ՅԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

Գործակատարի հաշվառման խնդիրը մեր գործնական կոոպերատիվ աշխատանքներում առաջնակարգ նշանակություն ունեցող խնդիրներից մեկն է :

Վաղուց է , վոր մեր կոոպերացիայի աշխատողները այս մասին տասնյակ հարցումներ են ուղղում կենտրոնին և արդարացի կերպով նրանց պատասխանին սպասում :

Խնդրի լրջութիւնը մեզ ստիպեց դանդաղել , չը շտապել այս մասին պարտադիր փորձումներ հրատարակելու գործում : Մենք ստիպված էյինք ի նկատի առնել մեր կոոպերացիայի առևտուրը , աշխատանքների աստորածմենտը , մեր կլիմայական առանձին պայմանները և այլն : Այդ բոլորը դեռևս վերջնականապես չուսումնասիրված խնդիրներ են , հենց այդ պատճառով մենք հրատարակելով ներկա թարգմանութիւնը (փոփոխած մեր իրականութեան համապատասխան) առաջարկում ենք մեր վարչութիւններին , վերըստուգիչ հաճախողներին , հաշվական օրգաններին՝ վորպես ժամանակավոր ուղեցույց :

Ուշադիր ու բարեխիղճ աշխատանքը տեղերում միացնելով այս ձեռնարկի ցուցումներին , մենք հավատացած ենք , ի վիճակի կը լինի ընդհանուր առմամբ ղրական լուծում տալ «գործակատարի հաշվառման» լուրջ խնդրին :

ԹԱՐԳՄԱՆԻԶ

31 օգոստոսի 1925 թ .

Յերեվան .

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Գործակատարի կողմից սպրանքները ճշգրիտ ու պարզ հաշվետվածան յենթարկելու խնդիրը առաջադրված է սպառողական կոոպերացիայի կողմից :

Մասնավոր առևտրականի համար գործակատարի կատարելիք հաշվետվումը ինքն ըստ ինքյան հետաքրքրություն չի ներկայացնում : Մասնավոր խանութի ծախսարարի (գործակատարի) աշխատանքը գնահատվում է այդ աշխատանքի հետևանքներով—թե ինչքանի՞ սպրանք է ծախված և ինչպիսի՞ սպրանք է ծախված , իսկ թե ի՞նչ յեղանակով , ի՞նչ միջոցներով է գործակատարը այդ հետևանքներին հասել , դա մասնավոր առևտրականին չատ քիչ է հետաքրքրում :

Կարող է գործնականում նույնիսկ սպրանքի պակասորդ լինել , այդ ել վոչինչ . խանութատերը կարող է ասել . « Ինչ ուզում ես , արա՛ , միայն թե յես չվնասվեմ » :

Իսկ յեթե ավելորդ ապրանք լինի խանութում—մասնավոր խանութատերը բոլորովին չի անհանգստանում . գործակատարին նա յերբեք չի մեղադրի , թե քաջի ու չափի մեջ խաղախություններ ևս արել :

Հենց այդ է պատճառը , վոր սպառողական կոոպերացիան չի կարող ոգտվել մասնավոր խանութում աշխատող գործակատարի հաշվետվածան պատրաստի փորձից . նա պետք է իր մեփական փորձը մ՛չակի :

Սպառողական կոոպերացիայում առևտուրը հասարակական գործ է , իսկ պարզ , բոլորի համար հասկանալի հաշվետվությունը ամեն մի հասարակական գործի կանոնավոր տանելու հիմնական պայմանն է :

Գործակատարի կատարելիք ճշգրիտ ու պարզ հաշվետվումը կոոպերատորների համար անհրաժեշտ է մի շարք պատճառներով :

Սպառողական ընկերությունը մի այնպիսի ձեռնարկություն չէ , վոր գնահատվում է միայն նրա հաշվեկշռով , առանց խոր ծանոթության , թե գործը ինչ հիմքերի վրա յե զբված : Սպառողական ընկերությունը պիտի իր անդամներին բավարարի հասարակական կազմակերպությանը վայել յեղանակներով : Ասպրանքները

Հաշվետվածան գործում պետք է լինի լիակատար պարզութուն ու վստահություն, վոր վոչ ապրանքի պակասորդ կտա, վոչ էլ ավելացուկ-ահա թե ինչ է պահանջվում ընկերություն անհետրի համար:

Ընկերություն պակասները չեն կարող բավականանալ միայն գործի արդյունքներով: Նրանք չեն կարող անտարբեր լինել զեպի այն հարցը, թե ի՞նչ միջոցներով, ի՞նչ յեղանակներով են այդ արդյունքներն ստացվել: Միայն գործակատարի կատարելիք նըշգրիտ ու կանոնավոր հաշվետվումն է վստահության մեքնչում, այն մասին, թե ընկերության դրած նպատակները չեն խախտվում, թե գործակատարի հաշվետվումն համար գործադրվող միջոցները հասարակակայնության սկզբունքները չեն խախտում:

Սպառողական կոոպերացիայի պաշտպանները, մասնաճյուղի կոոպերատիվների կանոնավոր հաշվետվածան անհրաժեշտությունը, նպատակ ունեն հակահարված տալ այն բազմաթիվ հարվածներին, վորոնց ընդհանուր միտքն այն է, թե «Սպառողական ընկերություններում իրերի գրությունը բոլորովին էլ ավելի լավ չէ, քան մասնավոր խանութներում»:

Հաշվետվածանում հիմքերի վրա դրված լինելն անհրաժեշտ է նաև կոոպերատոր-գործակատարի համար: Ինչպես վոր ընկերություն համար վայել չէ իր ծառայողներին «կասկածի տակ քող-նելը», այնպես էլ գործակատարը, պաշտպանելով իր արժանապատվությունը, պիտի պահանջի կանոնավոր հաշվետվում: Նա պիտի պահանջի, վոր թե՛ վարչության անդամները, թե՛ վերստուգիչ հանձնաժողովի անդամները և թե՛ կոոպերատիվի շարքային անդամները հասկանան՝ թե ինչ բան է «պակասորդը»: Ի՞նչ պիտի հասկանալ, յերբ ասում են «պակասորդ»: արդյոք դա գոյություն է, անբարեխղճություն է, անխորձություն է, ատուրի անհամար պայմաններն են, պատահականություն է, թե՛ ապրանքի շատ բնական մոխուռն է—չորանալու, հոսելու, կոչելու հետևանքով՝ ապրանքի քաշի նախորդված պակասն է: Գործակատարը պիտի ամեն միջոցներով նպատակ դնի, վոր նույնիսկ շարքային անդամները հասկանան այդ ամենը, վոր նրանց համար այդ նորություն կամ գյուտ չը լինի, այլ մի շատ սովորական գիտելիք:

Հաշվետվածան խնդրի և նրա զգալիությունների հետ ծանոթանալը միաժամանակ ամենապարզ կերպով հասկանալի յե գործնում վարչության ու ծառայողների աշխատանքի բնույթն ու պայմանները: Իսկ յեթե կոոպերատիվի շարքային անդամներ-

ըր մի կողմից, վարչությունն ու ծառայողները մյուս կողմից, փոխադարձաբար իրար հասկանում են, ապա սպառողական ընկերություն գործերի հաջողությունը շատ զգալի չափով ապահովված է:

Սպառողական կոոպերացիան պիտի լույս ու պարզություն մտցնի այնտեղ, ուր մինչև հիմա գաղտնիքներ ու խորհրդավորություններ կային: Մինչդեռ «պակասորդ» ասածի անհասկանալիությունը, մութ լինելը միշտ շատ բացասական հետևանքներ և ունեցել՝ առիթ տալով ամեն տեսակ չարախոսությունների, ասեկոսների ու բամբասանքների:

Կոոպերատիվ կազմակերպությունների ամենալուրջ հոգացողություններից մեկը ներկայումս կոոպերատիվներն-գաստիա-րակված աշխատավորների պատրաստման գործն է, աշխատավորներ, վորոնց մեջ պիտի խորանան նոր սովորություններ, նոր գործելակերպ: Գործակատարի հաշվետու կոոպերատիվ խանութների աշխատողների դաստիարակման ամենակարելի միջոցներից մեկն է:

2. ՀԱՇՎԵՍՈՄԱՆ ՀԻՍՈՒՆՔՆԵՐԸ

Հաշվետվումը հեշտ ու կանոնավոր հիմունքների վրա դնելը պահանջում է մեծ ուշադրություն թե վարչության անդամների ու հաշվետարի կողմից, թե գործակատարի կողմից, ըստ վորում, շատ կարևոր է, վոր ընտրվի հաշվետվածան նպատակահարմար յեղանակ և, վոր այդ յեղանակը հասկանալի լինի գործին մասնակից բոլոր աննպատակահարմարի համար: Յեթե հաշվետվածան յեղանակը աննպատակահարմար է և նրա կիրառումը լավ չըմբռնված, ապա, յեթե նույնիսկ ամենաբարեխղճ վերաբերմունք լինի բոլորի կողմից, անխուսափելի յեն թյուրիմացություններ: Ստուգումների ժամանակ ապրանքների պակասորդ է յերևան հանվում, և ահա ընկերության բոլոր հաշիվներն ու փոխհարաբերությունները խառնվում, խճճվում են: Սպասվող սուղ տեղ ստացվում է պակաս ոգուտ, գուցե և վրաս: Ընկերության մեջ բոլորի տրամադրությունը վատանում է, սկսվում են կասկածանքներ, մեկ-մեկու դեմ մեղադրանքներ ու հանցավորին պանելու անվերջ վեճեր: Իսկ հաճախ՝ մեղավորը, հանցավորը անխորձություն է, ապրանքի ճշգրիտ ու կանոնավոր հաշվետվածան գիտելիքներին անծանոթ լինելը:

Ներքե բերված համառոտ ցուցմունքները նպատակ ունեն

այս հարցերի մասին տալ ամենակարեւոր տվյալները: Ապրանքի հաշվեառման դժվարութիւնը կայանում է զլխավորապէս նրանում, վոր ապրանքը փողի նման չէ: Ապրանքի թե գինը, թե քաշը, թե ծախարը փոփոխական են: Վորպէսզի ճիշտ հաշվեառում լինի՝ կարեւոր է, վոր գիտենաք, թե ինչքան մուտք ենք ունեցել, ինչքանն է ծախվել և ինչպիսի մնացորդ պիտի ունենանք: Յեւ ապա, յերբ խանութում փաստորեն յեղած մնացորդը մենք ստագում ենք, մենք կարողանում ենք իմանալ, քե խանութում արդյոք այնքան ապրանք կա, վորքան պիտի լիներ, քե՞ մենք իսկապէս վոր պակասորդ ունենք:

3. ՀԱՇՎԵԱՌՄԱՆ ՅԵՂԱՆԱԿԸ

Հաշվեառման յերկու յեղանակ գոյութիւն ունի. 1) տեսակներով—քանակով և 2) գումարային—ըստ արժեքի:

Քանակական հաշվեառումը կայանում է նրանում, վոր հատուկ դրքի մէջ հաշիվ է տարվում, թե ամեն մի ապրանքից ինչքան է ստացվել և ինչքան է ծախվել:

Հաշվեառման այդ յեղանակը նպատակ ունի հնարավորութիւն տալ՝ ամեն մի ապրանքի մնացորդի ստուգում կատարել, յերբ վոր կամենում ենք, բայց փորձը ցույց է տվել, վոր հաշվեառման այդ յեղանակը բոլորովին չի կարելի կիրառել այնպիսի մանրածախս խանութներում, ուր ծախվում են ուտեստեղէն, մանուֆակտուրա, գարնատեւրեյա և այլ մանրուք:

Այդպիսի հաշվեառման անպետքութեան հիմնական պատճառները հետեւյալներն են:

Պահանջվում է, վոր յուրաքանչյուր ապրանքի համար առանձին հաշիվ պահվի և, վոր զլխավորն է, ամենաուշադիր ու մանրակրկիտ կերպով դրանցման յենթարկվի նույնիսկ ամենաքիչ քանակութեամբ ապրանքների առանձին մուտքն ու առանձին յեւրը: Իսկ այդ հնարավոր է, յեթե կոտպերատիվն ունի բավական մեծ թիւով դրազետ ու գործին հմուտ աշխատակիցներ: Այդ էլ իր հերթին կոտպերատիվի վաճառած ապրանքի վրան մեծ վերադիր ծախս է դնում: Գրանցման աշխատանքը միևնույնն է ծախվում և մեկ կիլոգրամ ապրանք, քե 1000 կիլոգրամ:

Բացի այդ՝ գնված ապրանքները հաշիւներից ապրանքային դրքով մուտք գրելիս՝ կամ ծախված ապրանքները չեկերից յեւր գրելիս՝ հնարավոր են սխալներ: Այդ սխալները կարելի չէ գտնել շատ ուշադիր ստուգումների միջոցով, իսկ սխալների մի մասը (մի

ապրանքի դրանցումը մի այլ ապրանքի հաշիւով) հնարավոր է գտնել միայն աշխատանքի կրկնութեամբ, այսինքն նոր դրանցումների միջոցով: Այդ բոլոր ապրանքների քանակական հաշվեառումը սպասողական կոտպերատիվների համար դարձնում է թանգ, ծանր, և նպատակին չըհասնող մի աշխատանք: Միաժամանակ ապրանքների մնացորդների ստուգման ժամանակ ստացվում է մի տեսակ ապրանքի պակասորդ, մի այլ ապրանքի ավելցուկ և մենք ստիպված ենք վերջի վերջո ապրանքների հաշվեառումը կատարել կամայականորեն, առանց վորոչ սկզբունքների: Այնպէս վորք աշխատանքի վերջում, մանավանդ յեթե անուշադիր ենք յեղել գների բարձրացման և իջեցմանը—չենք նշանակել զեղջերն ու այլ մասումները,— մենք ստանում ենք հաշվառման կատարյալ բացակայութիւն և ապա անհնարինութիւն թե խզում, թե իրավարանական հիմունքներով պակասորդը վորեւէ մեկից պահանջելու:

Հենց այդ պատճառով սպասողական ընկերութիւնները պետք է ապրանքները հաշվեառի յենթարկեն գումարային յեղանակով:

Գումարային հաշվեառումը կայանում է նրանում, վոր խանութի ապրանքը հաշիւի յե առնվում վաճառքի գների ընդհանուր արժեքի ամբողջ գումարով:

Հաշվեառման այս ձևը մասնավոր խանութներում յերբեք չի կիրառվում, իսկ սպասողական ընկերութիւններում կիրառելի յէ այն պատճառով, վորովհետեւ վերջինս առեւտուր է անում բոլորովին այլ հիմունքներով: Մասնավոր խանութպանը ապրանք ծախում է ինչպէս ուզում է, ում ուզում է, կամ ինչպէս իր քեֆն է տալիս. մի ապրանք, մեկին կարող է թանգ ծախել, մյուսին էժան, նրա նպատակը միայն փող աշխատելն է: Ուրեմն նրա համար անհայտ է, թե այս կամ այն ապրանքը ծախելուց նա ինչքան փող է ստանալու ընդհանուր առմամբ:

Սպասողական ընկերութեան մէջ բոլորովին այդպէս չէ: Սպասողական ընկերութիւնը, վորպէս հասարակական կազմակերպութիւն, պիտի իր ապրանքները բոլորին ծախի, առանց բացառութեան, միևնույն գներով:*)

*) Ընդհանուր է մեր կոտպերատիվներում դեռ ևս ապրանքները ծախվում են տարբեր գներով՝ անդամներին և փոչ անդամներին, առկայի այդ յերեւոյթը ժամանակավոր է, ըստ վորում, մեր հաշվեառման գործի կանոնավորելու և առողջացման համար այդ ժամանակավոր յերեւոյթին պիտի որ առաջ աշխատենք վերջ տալ:

ԾԱՆՈԹ. ԹԱՐԳՄ.

Իսկ այդ հնարավոր և անել միայն այն դեպքում, յերբ նախորդ կարելի չէ վերջել խանութը մտնող յուրաքանչյուր ասորանքի ծախելու (վաճառքի) գինը: Հենց այդ գնովն էլ գործակատարն ասորանքը պիտի ծախի՝ բոլոր ցանկացողներին անխտիր, և յեթե յուրաքանչյուր ասորանքի գինը հայտնի չէ, ապա ընկերությունը կարող է նախորդ հաշվել, թե գործակատարն ինչքան է ստանալու այս կամ այն ասորանքի ծախելուց: Այդ նպատակով՝ խանութ մտնող յուրաքանչյուր ասորանք գնահատվում է և վերջավում է, թե գործակատարը ավյալ ասորանքի գինաց ինչքան է պարտավորվում փողով վերադարձնել ընկերությանը: Գործակատարն այդ գումարներով էլ ասորանքը առհաշիվ ընդունում է և պարտավոր է վարչությանը հաշիվ տալ և պատասխանատու լինել:

Պատասխանատու գործակատարի կատարելիք հաշվետու մը հետեյալ ձևով է լինում:

Վերջվում է թե գործակատարին ինչ գումարի արժողությամբ ասորանք է արվել, վաճառքից գործակատարն ինչպիսի գումար է գոյացրել և վարչությանը վերադարձրել, ինչքան է նա ապառիկ տվել (վարչության թույլտվությամբ ի հարկէ), ինչքան գեղջեր և այլ մսխումներ գործակատարի հաշվից պիտի դուրս գրել: Այսպիսով՝ խանութին առհաշիվ հանձնված ասորանքի գումարի և խանութի հաշվից դուրս գրված ասորանքների գումարի տարբերությունը—խանութի մնացորդ ասորանքների արժեքի ընդհանուր գումարն է:

Կարելի չէ ստուգում կատարել և հաշվել, թե գրքերի մնացորդը համապատասխանում է արդյոք իրական մնացորդին: Այդ ձևով կարելի չէ իմանալ, անկորոշ և արդյոք գործակատարին հանձնված ասորանքը, թե՞ «պակասորդ» կա:

Ի հարկէ, հաշվետու ման այս յեղանակն իր նպատակին և հասնում միայն այն դեպքում, յերբ գործակատարն ասորանքները ծախում է այն գներով, վերոնք վարչության կողմից նախորդ վերջված են: Հենց այդ պատճառով պիտի խիստ կերպով հսկել, վոր գործակատարն ասորանքները վաճառի նշանակված գներով: Իսկ յեթե կարևոր է լինում վորեւէ ասորանքի գինը փոփոխության յենթարկել, ապա այդ փոփոխությունից գործակատարին առհաշիվ տված ասորանքների ընդհանուր արժեքը նույնպէս փոխվում է: Ասորանքը թանգանալու դեպքում գործակատարին առհաշիվ մուտք է գրվում այդ վերադնահատման գումարի տարբերու-

թյունը: Ասորանքի գինն իջեցնելու դեպքում—նրանից համապատասխան գումար յելք է գրվում: Հասկանալի չէ, վոր այդ գների փոփոխությունները կատարվում են՝ յուրաքանչյուր անգամ փաստական կերպով ստուգելով (համարելով կամ կշռելով) խանութում ասորանքների մնացորդը:

Մի քանի սպառողական ընկերություններ հատուկ պահեստներ ունեն, վորտեղից ասորանքները բաշխում են իրենց բաժանմունքների մեջ: Այդ պահեստը կառավարվում է պահեստապետի կողմից:

Պահեստապետին ևս հաշվետու ման պիտի յենթարկել խանութի գործակատարի նման, ուրիշ խոսքով ասած ասորանքը պահեստապետին պիտի հանձնել նույնպէս գնահատված՝ վաճառքի ընդհանուր արժեքի գումարներով:

Պահեստում սովորաբար պահվում են մեծ քանակությամբ ասորանքներ և այն էլ ծանրակշիռ՝ որինակ՝ ալյուր, աղ, նավթ, շաքար և այլն: Այդ ասորանքների գները շուտ-շուտ փոփոխվում են: Պարզ է, վոր յեթե խանութում վորեւէ ասորանքի գինը փոփոխության է յենթարկվում, նույնը պիտի կատարվի նաև պահեստում:

Վորպեսզի այդպիսի դեպքերում այդ ծանր ասորանքների հաշվելը (կշռել կամ համարել) յերկար ու ծանր աշխատանքի պատճառ չդառնա՝ պահեստներում, բացի գումարային հաշվից՝ պիտի պահել նաև ասորանքների քանակական հաշիվ: Գների փոփոխության դեպքում իրական մնացորդը համարվում է պահեստի ասորանքային գրքի մնացորդը—ստանց նորից կշռելու կամ ստուգելու:

Գների փոփոխությունների գործը հաշվետու ման յենթարկելու ժամանակ այդ հաշվետու մը պահեստի աշխատանքը շատ է թեթեւացնում:

4. ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՔԱՇԻ ԲՆԱԿԱՆ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

Ասորանքը փողից զանազանվում է նրանով, վոր նա իրենից մշտական մի մեծություն չի ներկայացնում: Թե նրա արժեքը, թե նրա քանակը փոփոխության են յենթարկվում ասորանքը խանութ մտնելուց, այնտեղ պահվելուց մինչև փաստորեն վաճառվելու ժամը: Վորպեսզի գումարային հաշվետու մը ճիշտ պահվի, անհրաժեշտ է հաշվետու ման ժամանակ ի նկատի առնել այդ բոլոր տատանումները: Յեթե այդպէս չվարվենք, ապա գործակա-

տարի հաշվետվածան գործը յերբեք ճիշտ հետևանքներ չի տա և մեծ մասամբ ապրանքների փաստական մնացորդը գրեթե մնացորդներից պակաս կը լինի:

Գործակատարի հաշվետվածան ժամանակ պիտի ի նկատի առնել հետևյալ կորուստները:

ա. Քաշի պակասորդներ

Ամենից առաջ մենք գործ ենք ունենում այսպես ասած քաշի պակասորդների հետ: Քաշի պակասորդ մեկ անվանում ենք այն տարբերությունը, վոր փաստորեն գոյություն ունի ապրանքի քաշի և հաշվի (կամ փախուրայի) մեջ ցույց տված քաշի մեջ՝ ըստ վորում, այդ տարբերությունն առևտրական սովորությունների համաձայն, հնուց՝ ի միտս կամ ի հաշիվ գնորդի յե լինում:

«Քաշի պակասորդը» առաջանում և նրանից, վոր ապրանքի փաթեթի, (արկղի, տակաօի, տոպրակի և այլն) արժեքը—ամբողջովին կամ մասամբ ապրանքի հայթհայթողն ապրանքի ընդհանուր արժեքի վրան և գալիս և նրա քաշը ևս ապրանքի քաշին գումարում: Այսպիսով հաշվի մեջ ապրանքի քաշն ավելի յե ցույց տրվում, քան իսկապես ապրանք է բաց քողովում: Որինակ՝ մոնպասյեն գործարաններից շատերը բաց են թողնում 4 կիլոգրամանոց թիթեղյա բանկաներով, արժեքն էլ այդպես և հաշվում, մինչդեռ այդ բանկայի մեջ միայն, որինակ՝ 3 ու կես կիլոգրամ մոնպասյե յե լցված. կես կիլոգրամ (500 գրամ) քաշի պակասորդը և նրա արժեքը թիթեղյա բանկայի արժեքն և հանդցնում:

Պարզ և, վոր յեթե պատասխանատու գործակատարին 3 ու կես կիլոգրամ և մոնպասյե տրվում ծախելու համար, նրա հաշվին այդ քանակի արժեքը պիտի գրել և վոչ ավելի:

Յեթե ապրանքի փաթեթը (տարան) տեղում արժեք ունի, այն ևս առանձին պիտի գնահատել և տալ գործակատարին վորպես ապրանք:

բ. Կորուստներ ապրանքը պահելուց

Կան վորոշ ապրանքներ, վորոնք խանութում մնալուց կամ պահպանելուց չորանում, փոշիանում կամ գործրչիանում են, այսինքն իրենց քաշի մի մասը կորցնում են: Այդ կորուստներն առաջանում են ապրանքների բնական հատկություններից և զանազան ապրանքներ զանազան կորուստներ են տալիս: Ապրանքների հաշվետվածան ժամանակ այս ևս պիտի ուշադրություն առնել:

գ. Կորուստներ, վոր առաջանում են վաճառքի ժամանակ

Յեթե մենք մեծաքանակ քաշով ապրանք, որինակ մի տոպրակ շաքար, 100 կիլոգրամ, սկսենք մանր մասերով քաշել (որինակ, 400—ական գրամով—կամ 1—ական գրամներ մոտավորապես) և յեթե մենք ճիշտ ու մաքուր քաշով վաճառելու լինենք, մենք յերբեք 250 մանր քաշ (100 կիլոգրամը հավասար է 250×400 գրամի) չենք ստանալ այլ մի քիչ պակաս: Այդ պակասը մենք անվանում ենք «կշռելու պակասորդ», վորը հաշվետվածան ժամանակ նույնպես չպիտի մոռանալ. մի շարք ապրանքների քաշը պակասում և կաշելուց (որինակ, յուղը կամ մեղրը ամանի պատերին և կպչում կամ այն գգալին՝ վորով ապրանքը մաս—մաս վերցնում են) կամ ապրանքների կտրելուց, (որինակ՝ յերչիկ, պանիր և այլն):

դ. Կորուստներ — ապրանքների փոխադրությունից

Ապրանքների տեղափոխության ժամանակ լինում են կորուստներ կամ անխուսափելի (փոշիացում) կամ սղակասորդ կամովին (գողություններ):

Վորպեսզի այդ պակասորդները հաշվետվել յեթեարկեն՝ անհրաժեշտ և, վոր պատասխանատու գործակատարն ապրանքը վարչությունից ընդունի ստուգելով նրա քաշը. հասկանալի յե, վոր ապրանքը յերկաթուղուց կամ նավահանգստում ընդունելիս ևս պիտի ստուգել ու հետո միայն ընդունել:

Այս բոլոր զեպքերում, ի հարկե, ի նկատի պիտի առնել նաև փաթեթների (տարայի) դրությունը:

5. ԶԵՂՁԵՐ ԲՆԱԿԱՆ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Վերևում հիշած բնական կորուստների, քաշի պակասորդների, չորացման, փոշիացման և այլ պակասումների ամենաճիշտ հաշվետվումը կայանում և նրանում, վոր հաշվի գնահատման ու գործակատարին հանձնելու ժամանակ ի նկատի առնվի միայն այն քանակը, վորը ծախվելու յե, այսինքն՝ բոլոր կարգի զեղջերն ու կորուստները դուրս եկած: Դրա համար ամեն մի ապրանքից դուրս պիտի գալ նրանից սպասվող պակասորդը կամ բնական այլ կարգի կորուստները: (Տես գրքի վերջում բերված «նորմաները»):

Ապրանքների այդպես գնահատելուց հետո՝ արժեքի ամբողջ գումարով ապրանքը հանձնվում և գործակատարին և գործակատարն այդ գումարի սահմաններում էլ պատասխանատու յե:

Հետագայում մնում է միայն ճիշտ հաշվետվածան յենթարկել և խանութի տեղեկագրերնեղով անցկացնել գների բարձրացման ու իջեցման, ապրանքների գները զեղջման կամ անպետք ու փչացած ապրանքների դուրս գրելու գեպքերը:

Բացի այդ հնարավոր է, վոր ապրանքի վաճառքից հետո լինեն և այնպիսի կորուստներ, վոր ապրանքն ընդունելիս նախատեսել անհնարին է և վորոնք ճիշտ ու ժամանակին հաշվառումի յենթարկելու վոչ մի միջոց չկա:

Այդ պահասորդներն են հաշիվներ շտապ կատարման ժամանակ արված սխալները, վորեւ գնորդի անբարեխիղճ կերպով ապրանքն առնել հոռանալը՝ առանց նրա արժեքը վճարելու և այլն:

Բոլոր այդ կարգի կորուստների համար կոոպերացիայի գործնական կյանքում ընդունված և վաճառման ու պահպանող ապրանքների արժեքի ընդհանուր գումարից անել $1/4$ —ից մինչև $1/2$ 0/0 զեղճ շրջանառությունից՝ այսինքն ծախված ապրանքների ընդհանուր գումարից:

Այլ խոտքով ստած՝ յեթե խանութի ապրանքների մնացորդը ստուգման յենթարկվի փաստորեն և համեմատվելով դրքերի մնացորդին՝ ստացվի, վոր $1/4$ —ից մինչև $1/2$ 0/0 պահասում է, ապա այդ պահասորդը ընկերությունը ընդունում է իր հաշիվն, իսկ եթե պահասորդն ավելի շատ է, $1/4$ —ից մինչև $1/2$ 0/0 ընկերության հաշվին ընդունելով՝ մնացորդի համար պատասխանատու յե համարվում գործատարը (կամ բոլոր գործատարները միասին, յեթե ընկերության մեջ խմբական պատասխանատվություն է կիրառվում):

Չնախատեսված պահասորդների տոկոսը $1/4$ —ից պակաս ընդունել չի կարելի՝ յեթե կոոպերատիվում գործակատարների աշխատանքը միջակ արագություն ունի, խանութի պայմանները տանելի յեն և շատ մեծ հասարակություն չի խոնվում խանութներում: Այդ զեղջը $1/4$ —ից պակասեցնելու կարիք չկա, քանի վոր զեղջը տրվում է գործակատարին միայն այն դեպքում, յերբ փաստական պահասորդ է յերևան հանվում:

Ի նկատի առնելով, վոր այս կերպ բոլոր կարգի պակասորդներին, կորուստների ու գեղջերի հաշիվը պահելը շատ բարդ աշխատանք է, սպառողական ընկերությունները, գործը հեշտացնելու համար կարող են ընդհանուր գեղջ անել բոլոր ապրանքների վրա, բոլոր տեսակի կորուստների համար (բացառությամբ ապրանքների փաթեթների, տպարակների, արկղերի համար արվող զեղջի—

տարայի քաշի): Այդ գեղջը կարող է արվել շրջանառության $1/2$ —ից մինչև $1^{1/4}$ 0/0—ի չափով: Միայն քե այս գեղջն արվում է գործակատարին այն դեպքում, յերբ փաստական ստուգման ժամանակ պակասորդ կա: Յեթե պակասորդ չկա—գեղջ բոլորովին չի արվում:

Ձեղջի այդ տոկոսը վորոշվում է մի շարք պայմաններ ի նկատի առնելով:

Որինակ՝ նշանակություն ունի այն հանգամանքը, յե կոոպերատիվում ինչ ապրանքներ են ծախվում: Վերևում ասվեց, վոր կորուստներ լինում են միայն քաշով ծախվող ապրանքներից: Պարզ է, վոր այն կոոպերատիվները, վորտեղ վաճառվում են հատավաճառ ապրանքներ, զեղջի տոկոսը վորոշելիս—ցածր տոկոս պիտի ընդունեն: Նույնպես և մանուֆակտուրա ծախող կոոպերատիվները, մանավանդ յեթե նրանց շրջանառության մեջ այդ տեսակի ապրանքները մեծ տոկոս են կազմում:

Պիտի ուշադրության առնել նաև խանութի դրությունը: Այն խանութը, վոր արևի կողմն է նայում և չոր է.—պարզ է, վոր քաշով ապրանքների ավելի մեծ կորուստ պիտի տա, քան խոնավ, հյուսիսին նայող խանութը: Հետևապես, պիտի զիջումներ անելիս այս ել ինկատի առնել:

Ձեղջը վորոշելիս՝ պիտի ի նկատի առնել նաև այն, յե կոոպերատիվում ապրանքները դուռ քաշով են ծախվում, յե թղթի տպարակներով, այլ և այն, յե թղթի տպարակները գործակատարին տրվում են վորպես առհաշիվ ապրանք, յե իրեն առևտրական անվերադարձ ծախք:

Հենց այդ պատճառով, զեղջի ընդհանուր տոկոսը վորոշելիս՝ բոլոր վերոհիշյալ հանգամանքները պիտի անպայման ինկատի առնել:

Պարզ է, վոր ընդհանուր զեղջն անելիս և տոկոսը վորոշելիս, վերևում հիշված չը նախատեսված կորուստները ևս մտնում են այդ տոկոսի մեջ:

6. ՔԱՇԻ ՊԱԿԱՍՈՐԴՆԵՐ

Լաբազային ապրանքներ

Յորեմի ալյուրը լցվում է 8 կիլոգրամ*) ($1/2$ փութ), 16 կիլո-

*) Կիլոգրամը (կրճատված—կգ) մետրական կշռի միավորն է, հավասար է 1000 գրամի կամ 2 գրվ. 42 մսխալի:

(1 փութ) և 80 կիլ. (5 փութ), տոպրակների մեջ: Այդ քաշը տոպրակներով միասին և: 80 կգ.—անոց տոպրակը առանձին կըշուում և 600 գրամ, (5 փ. տոպրակի քաշը $1\frac{1}{2}$ գրվ. և):

Յեթե ալյուրը մաս-մաս և ծախվում՝ պարզ և, վոր 80 կգ.—ից (5 փութից) պիտի դուրս գալ 600 գրամ քաշի պակասորդը ($1\frac{1}{2}$ գրվ.): 8 և 16 կգ.—անոց տոպրակներին զեղջ չի արվում: Դատարկ տոպրակների արժեքը գործակատարի հաշվին առանձին և գրվում:

(Նման քաշի պակասորդը լինում և նաև ոռոտական ալյուրի բարձր տեսակների մեջ: Այդ ապրանքների առևտրի համար ցորենի ալյուրի վերևը բերված որինակը կարող է միշտ հիմք ընդունվել: Բացի այդ՝ ոռոտական գյուղական կոոպերատիվներին ծանոթ են մի շարք լարագային ապրանքներ—կորեկ, մի քանի տեսակ հատիկեղեններ (крупы), թեփ, (отруба) և այլն—վորոնց տոպրակներին արժեքը միշտ մոտցնում են ապրանքի քաշի մեջ: Մենք այդ մի քանի ապրանքները և նրանց քաշի պակասորդները գիտամբ չենք բերում, վորովհետև հայ կոոպերատորին գործնական կյանքում այդ որինակները պետք չեն գալու: Ծանոթ. թարգմանչից):

Վորովհետև այս կարգի ապրանքները յերկաթուղային կամ ջրային տեղափոխություններից պակասում են, խորհուրդ ենք տալիս ապրանքներն ընդունել կշռելով: Յեթե ապրանքն ստացվում է մեծ քանակությամբ (որինակ՝ վազոններով) և կշռելով ընդունելը տեխնիքական ու նյութական դժվարությունների հետ և կապված, այդ դեպքում պիտի ուշադրություն դարձնել, թե քանի տոպրակ ապրանք և ստացվում «անվնաս» (այսինքն տոպրակները լավ լցված առանց պատվածքների), քանի՞ տոպրակ—պատրվածքներով են և քանիսից ապրանքն անկասկած պակասել և: Վերջին դեպքում մեծ պատուվածքներ ունեցող տոպրակներն անպայման պիտի կրկին անգամ կշռել յեվ ապա միայն ընդունել:

Ձեքը կիսատակառնելով (մինչև 400 կիլոգրամ) կամ (25 փութ) և տակառներով (560-ից մինչև 400 կիլոգրամ) կամ մոտ (35-40 փութ) սովորաբար ծախվում և գուտ քաշով:

Տակառների արժեքը մոտցնում են ձեթի արժեքի մեջ: Յերբեմն լինում է քաշի պակասորդ՝ տակառներում 6-8 կիլոգրամ (15-20 գրվ.), կիսատակառներում—4-5 կիլոգրամ (10-12 գրվ.), վորովհետև մի շարք գործարանատերեր տակառների ամբողջ արժեքը չեն մոտցնում ձեթի արժեքի մեջ: Սովորաբար տակառների գինը հաշվվում և առանձին:

Վորովհետև նախորդ հայտնի չե, թե ձեթը ստանալուց քա-

շի պակասորդ կա թե չե—խորհուրդ ենք տալիս ապրանքը տակառներով հանձնել գործակատարին իբրև ձեթ (բրուտո) և միայն ձեթը վաճառելուց հետո դատարկ տակառի քաշը գործակատարի հաշվից դուրս գրել:

Կարագ յուղի, հալած յուղի վերաբերմամբ մենք խորհուրդ ենք տալիս ընդունել վերելում ցույց տված հիմունքները, այսինքն այդ ապրանքներն ամանով հանձնել գործակատարին և միայն ծախելուց հետո ամանի իսկական քաշը գործակատարի հաշվից դուրս գրել:

Կառններով ծախվող կարագ յուղը գնահատման պիտի յենք արկել ինչպես հատավաճառ ապրանք յեվ այնպես հանձնել գործակատարին՝ առանց վորելի գեղջի:

Նավթը վաճառվում է տակառներով, մաքուր քաշով: Ընդունելիս պիտի ուշադրություն դարձնել տակառների դրության վրա: Ամառ ժամանակը տակառներից հոսում և («քցում է») պիտի այդ հաշվի առնել:

Մինչև պատերազմը մասնավոր նավթավաճառները նավթի տակառները դատարկվելուց հետո հետ ելին ընդունում վորոչ տուր գեղջով:

Սապոնը ծախվում է արկղներով (16, 32, 48 և 96 կիլոգրամ—մանոց) և մաքուր քաշով: Մի քանի ֆիրմաներ արկղները հետ են ընդունում: Ուրիշները արկղի փոխարեն 1200-ից մինչև 2400 գրամ քաշի պակասորդ են թույլատրում 48 և 96 կիլոգրամ—մանոց արկղների մեջ:

Մաքուր սոդա (փոշի) ծախվում է մաքուր տակառներով ու մաքուր քաշով:

Լվացֆի սոդա ծախվում է «քաշի պակասորդով». պիտի ամեն անգամ տարան քաշել ու դուրս գրել ապրանքը վաճառելուց հետո:

Աղը նույնպես (յեթե ծախվում է տոպրակներով) պիտի հանձնել գործակատարին մաքուր քաշով:

Շաֆար (գլուխներով) բաց և թողնվում թղթով ու թուփով: Ամբողջ դուրսներով ծախելիս՝ թղթի քաշը ապրանքի հաշվով և գնում: Յեթե ծախվում է մաս-մաս՝ թղթի և թուփի քաշը պիտի զեղջել գործակատարին: Յեթե թուղթն ու թուփն առանձին իբրև ապրանք կարելի չե ծախել, այդ դեպքում այդ ամենը պիտի գործակատարին հանձնել իբրև ապրանք—առհաշիվ:

Վաճառքի ժամանակ ստացած վճարները պիտի պետք և հավաքել և վերագրահատելով՝ առանձին ծախվելուց հետո գործակատարի հաշվից դուրս և գրվում:

Աղոցած ու կոտրատած շաքարը ծախվում է մարուր քաշով :
Շաքարավազը—նույնպես :

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ.—Բոլոր տեսակի չաքարները խորհուրդ ենք տալիս ընդունել կշեռքից՝ մաքուր քաշն ստուգելուց հետո :

Գետնախնձորի ալյուրը—ծախվում է 16, 40, 48 և 80 կիլոգրամմանոց տոպրակներով : Քաշի պակասորդ է լինում 600-ից 900 գրամմ : Ապրանքը պիտի ընդունել մաքուր քաշով :

Անուշեղեն (կոնդիտերսկի) ապրանքներ*)

Հավան—ծախվում է թիթեղյա արկղով : 4 կիլոգրամմանոց (մոտ 10 գրվ.) արկղը 400 գրամմի (մոտ 1 գրվ.) քաշի պակասորդ է ունենում : Շատ գործարաններ այդ արկղները հետ են ընդունվում ցածր տեսակի հալվալի գնով :

Շաքարի ֆաղցրավենի (վարենյե—մուրաբա) ծախվում է տակառներով : 16 կիլոգրամմանոց (մոտ 1 փութ) տակառի մեջ 800 գրամմ (մոտ 2 գրվ.) քաշի պակասորդ է լինում :

Յերբեմն վաճառվում են նաև ապակյա բանկաներում : Քաշի պակասորդն այս դեպքում պիտի դուրս բերել փաստորեն ստուգելով քաղցրավենիների ու բանկաների քաշը :

Ապակյա բանկաները դարավում են զանազան մեծության արկղներում : Լինում են արկղներ, վորոնց մեջ դարավում են 8 կիլոգրամմանոց—6 բանկա, 4 կիլոգրամմանոց—8 բանկա, 2,800 կիլոգրամմանոց—12 բանկա, 2 կիլոգրամմանոց—15 բանկա և 1,200 կիլոգրամմանոց—28 բանկա :

Շաքարի ֆաղցրավենին ծախվում է հաճախ 400 գրամմանոց (մոտ 1 գրվ.) բանկաներով : Դի արկղում դարավում է 40 բանկա : Ապակյա բանկաների դիմաց սովորաբար քաշի պակասորդ է լինում : Յերբեմն բանկաների արժեքն առանձին է հաշվվում :

Ինչ վերաբերում է մոնպասեյին, կարամեններին և զանազան ֆաղցր թղվածքներին, պիտի ի նկատի առնել հետևյալը : Այդ ապրանքները ծախվում են արկղներով, թիթեղյա բանկաներով, կամ թղթի փաթեթներում : Յեմուրսոյուգի գործարաններից այդ կարգի ապրանքները բաց են թողնվում մաքուր ֆաշով, բացի մոնպասեյից : Համենայն դեպս լավ կը լինի յեթե «քաշի պակաս»

*) Այս բաժնում ցույց տված «քաշի պակասորդները» կիրառվում են գործարանային արդյունաբերությունից ստացվող և վոչ թե մանր հոնդիտերսկիների կողմից :
Ծ. Թ.

սորդները» պարզվեն փաստորեն այդ ապրանքները մաքուր քաշով հանձնելով գործակատարին :

Բացի այդ՝ նույն ապրանքներից շատ հաճախ վաճառվում են փոքրիկ բանկաներում, թիթեղյա արկղներում, կամ թղթի փաթեթներում : Այս դեպքում ապրանքը հաշվելու յե գործակատարի վրան վորպես հատվաճառ ապրանք, առանց հաշվի առնելու ֆաշի պակասորդը :

Բակալեյնի ապրանքներ

Պարսկական բրինձ 100 և 104 կիլոգրամմանոց տոպրակներով : Մի տոպրակից քաշի պակասորդ է լինում 800 գրամմ (մոտ 2 գրվ.) : Խորհուրդ ենք տալիս ընդունել զուտ քաշն ստուգելով :

Արտասահմանյան բրինձ (յերկար հատիկներով)—ստացվում է տոպրակներում և առանց քաշի պակասորդի :

Մի շարք հատիկավոր ապրանքներ (крупы)—նույնպես ունենում են քաշի պակասորդ 400-600 գրամմ (1-1 ու կես գրվ.) յուրաքանչյուր տոպրակում : ավելի լավ է միշտ ընդունել քաշն ստուգելուց հետո :

Մանուֆակտուրա

Բոլոր տեսակի չթեղենը, մահուղեղենը, չալերը և այլ մանուֆակտուրան մեկ չորրորդ տոկոսի սահմաններում պակասորդ կարող են տալ մանուֆակտուրայի բաժնի ամբողջ շրջանառությունից :

Գալանտերեյա

Նույնն ինչ վոր մանուֆակտուրան :

Վառնամանքներ, շորեր և սանրեղեն

Այս ապրանքների վրա վոչ մի գեղջ չի լինում :

7. ՓԱԹԵԹՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Թեև սարսուղական կոոպերացիան սկզբունքով պիտի զուտ (մաքուր) քաշով ապրանքներ բաց թողնի, սակայն ընկերություններից շատերն ապրանքը քաշում են փաթեթի հետ միասին :

Այս դեպքում փաթեթն ապրանքի քաշի մեջ է մտնում : սովորաբար փաթեթներն ամբողջութամբ կամ մի մասով գործակատարին են տրվում՝ վորպես ապրանք ինքնարժեքով : Այս բոլորը վերաբերվում է թղթի տոպրակներին :

Ինչ վերաբերում է փաթեթի թղթին (оберточная бумага),— ապա այն տրվում է գործակատարին անհաշիվ գործածելու համար :

8 ԱՌԵՎՏՈՒՐԸ ԶՈՒՏ ՔԱՇՈՎ

Շատերն առարկում են զուտ քաշով առևտրի դեմ: Այդ առարկություններն ընդհանուր առմամբ հետևյալներն են.

1. Մի քանի ընդհանուր գործածությունն առարկաները դժվար է զուտ քաշով ծախել և մասնավոր խանութպանի գների հետ մրցել, քանի վոր մասնավորն այդ ապրանքները ծախում է «չատ հիմնական» փաթեթներով:

2. Այդպիսի ապրանքները ծախելիս կշռելու գործողությունը մի քիչ ավելի ժամանակ է պահանջում, քանի վոր հարկավոր է լինում ապրանքին դեմ կշռքի հակառակ թաթը հավասարակշռողնեղնել թղթի տոպրակի կամ փաթեթի քաշը ևս:

3. Փաթեթային ծախսերն ավելանում են:

4. Դժվար է ստուգել, թե արդյոք գործակատարը ճիշտ կերպով է կիրառում «զուտ քաշով» առևտուրը թե պատահական գնորդներին վաճառում է «վոշ զուտ քաշով»:

5. «Զուտ քաշով» առևտրից ոգտվում են գլխավորապես ավելի թանկ ապրանքների գնորդները. այսինքն սակավաթիվ սպառողներ, և վոշ թե սպառող մասսաները, վորոնք մեծ մասամբ էժան ապրանքներ են գնում:

Ի նկատի առնելով այդ բոլոր դժվարությունները և հաշվի առնելով այն հանգամանքը, վոր կոոպերատիվները դեռ ևս իրենց վերադիրները չեն իջեցրել մինչև նախապատերազմյան չափերը, պիտի ժամանակավորապես հրաժարվել ապրանքները զուտ քաշով ծախելուց:

9. ՀԱՇՎԵԱՌՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ ԽԱՆՈՒԹԸ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱԾԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Պատասխանատու գործակատարի գումարային հաշվետվածան ժամանակ նրա ստուգումը կատարվում է խանութի մնացորդ ապրանքների ցուցակադրումով:

Մի քանի մեծ կոոպերատիվներում հաշվետվումը հեշտացնելու համար խանութը բաժանում են մի քանի բաժանմունքների, տալով յուրաքանչյուր բաժանմունքի պատասխանատվությունը մի գործակատարի: Յենթադրվում է զրանով գործը հեշտացնել: Սակայն մենք նախազգուշացնում ենք, վոր չպետք է շատ տարվել խանութի պատասխանատվությունը մի քանի մարդկանց մեջ բաժանելով: Դա շատ է բարդացնում հաշիվներ պահելու գործը:

Համենայն դեպս՝ յեթե այդ բաժանումն անխուսափելի չի և պիտի արվի, խորհուրդ ենք տալիս առաջնորդվել հետևյալ ցուցումներով:

1. Բոլոր դեպքերում պիտի մնա վաճառային մասը ջուկել և հենց մնացածին դարձնել այդ մասի պատասխանատուն, պահելով նրա համար առանձին գործակատարի որագիր:

2. Նույն հիմունքներով կարելի չի անջատ պահե՞ր նաև հացի վաճառքի գործը:

3. խանութի մնացած բաժինները պիտի մի համարել և ընդհանուր հաշվետու յենթարկել, յեթե պատասխանատուն միայն մի հոգի չի:

4. Հաշվետվածան ժամանակ խանութը բաժինների վերածելը, թույլատրելի չի միայն այն դեպքում, յերբ ապրանքներն իսկապես վոր իրարից ջուկ-ջուկ բաժիններում են դասավորված և առանձին գործակատարներին պատասխանատվության տակ են գտնվում:

Իսկ յեթե ապրանքները բաժան-բաժան են արվում զանազան խմբավորումների արհեստականորեն, միայն հաշվետվումը հեշտացնելու նպատակով, ապա յերբեք տրված նպատակը չի իրականանում, այլ ընդհակառակը բոլոր հաշիվները խառնվում—խճճվում են: Վերջ ի վերջո հաշվետվումը կատարվում է ընդհանուր հիմունքներով. առանձին բաժինների հաշիվները միացնվում են և ամբողջ տարվա աշխատանքն ի զուր ու անհետևանք է կորչում:

10. ՊԱՀԵՍՏՆԵՐԻ ՀԱՇՎԵԱՌՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Պահեստում ապրանքները գտնվում են պահեստապետի պատասխանատվության տակ: Ապրանքները պահեստում հաշվետվածան են յենթարկվում գումարային արժեքով—ճիշտ այնպես՝ ինչպես խանութներում:

Պահեստներում ևս, ինչպես խանութներում, լինում են բնական կորուստներ և պակասորդներ, բայց, ի հարկե, զրանք համատարար ավելի պակաս են: Հաշվետվածան համար պահեստապետին վորոշ նորմաներով դեղջ է արվում այդ պակասորդների ու կորուստների համար:

Պահեստի աշխատանքը սովորաբար ընթանում է ավելի բարեհաջող պայմաններում, քան խանութների աշխատանքը: Պահեստներում մեծ հասարակություն չի լինում: Ապրանքը բաց է թողնվում մեծաքանակ (արկղներով, տոպրակներով և այլն),

հենց այդ պատճառով պահեստապետը, յեթե բարեխիղճ և ուշադիր է, միշտ իր ժամանակին կը նկատի բոլոր թերութիւններն ու պակասութիւնները և ամեն մի պակասորդ յերևան հանելուց կը հրավիրի վարչութեան անդամին կամ վերստուգիչ հանձնաժողովի անդամին՝ ձեւակերպելու պակասորդը: Պահեստում բացի «չորացման» կամ «ապրանքների հոսումից» առաջացող պակասորդները, այլ պակասորդ չի կարող լինել:

Պարզ է, վոր նորմայից դուրս պակասորդների համար պատասխանատու յե պահեստի վարիչը (պահեստապետը):

Մակարոնը և վերմիշելը ծախվում է 8, 16 և 32 կիլոգրամամանոց (կես, 1 և 2 փութանոց) արկղներում: Արկղի արժեքի դիմաց քաշի պակասորդ է լինում յուրաքանչյուր կիլոգրամին 25 գրամ:

Հում սուրճ (չբուլած, հատիկներով) ծախվում է 48 և 80 կիլոգրամամանոց տոպրակներում—առանց քաշի պակասորդի:

Ձանազան տեսակի բնկուլգներ վաճառվում են տոպրակներով, ըստ վորում համարյա բոլոր դեպքերում լինում են քաշի պակասորդներ: Նպատակահարմար է յուրաքանչյուր անգամ զուտ քաշը պարզել տարայի (տոպրակի) կշիռն ստուգելով առանձին:

Ձամիչ արկղներով 16—ական կիլոգրամ (մոտ 1 փութ): Քաշի պակասորդ յուրաքանչյուր արկղում 500 գրամ (1 ու մի քառորդ գրվանք):

Ձամիչ, կուրագա, բեդանա և չորացրած ծիրան ծախվում է տոպրակներով 48—ական կիլոգրամ. քաշի պակասորդը յուրաքանչյուր տոպրակում հասնում է 800 գրամի:

Չորացրած դեղձ (չավթալա) ծախվում է 16 կիլոգրամամանոց տոպրակներում: Քաշի պակասորդ—400 գրամ: Տոպրակներն անպետք են:

Ձանազան չորացրած մրգեր (խնձոր, տանձ, դամբուլ և այլն) ծախվում է արկղներով, տոպրակներով, հազվագույն դեպքերում տակառներով: Շատ նպատակահարմար է այս կարգի բոլոր ապրանքների քաշի պակասորդը վորոշել փաստական ստուգումներով:

Գաստրոնոմիական ապրանքներ

Յերշիկ (միսած կամ յեփած), կալբաս, ռուս-գվիցերական պանիր, հոլլանդական պանիր և այլն—վաճառվում են զուտ քաշով, առանց պակասորդի:

Կալբասի հետ յեղած թուղը պիտի քաշել և դուրս դրել իբրեւ «քաշի պակասորդ»:

Ձկնեղեն և ձկնկիթ

Խորհուրդ ենք տալիս այս տոպրակներն ստանալիս՝ զուտ քաշն ստուգել կշռելով տակառները, կամ արկղներն առանձին:

Մասնավորապես ձկնկիթը, վոր չորացող ապրանք է և քաշի պակասորդը զանազան նորմաներ է ունենում, պիտի ընդունել զուտ քաշով:

Ձկնկիթը փաթեթվում է պերգամենա թղթով կամ կտորով և հետո դրվում է արկղում: Ձկնկիթի զգալի տոկոսը չորանում կամ կաշում է այդ փաթեթներին: Դրա համար ձկնկիթի մի մասը պիտի ավելի ցածր գնով ծախել և ավելի ուշադիր հաշվեառման պիտի յենթարկել թե քաշի պակասորդները և թե չորացումն ու գներն անկումը:

Մ ի ս

Միսը հաշվեառման պիտի յենթարկել մնացած բոլոր ապրանքներից առանձին: Միսը գործակատարին պիտի տրվի վաճառքի ամօղջ արժեքով, վորը պարզվում է միսը զանազան տեսակների կտրելու ու գնահատելու միջոցով:*)

Առհասարակ մսի առևտուրը շատ լուրջ ուշադրութիւն է պահանջում. հենց այդ պատճառով էլ մսի առևտրի հաշվեառումը պիտի կատարվի հատուկ ճշտութեամբ: Ի նկատի պիտի առնել մսի մի քանի տեսակների բաժանելը, հին ու փշացող մսի գների անկումը կամ բոլորովին անպետքանալը, մսի լավ տեսակի գինը իջեցնելու դեպքերը՝ անդուլտ վաճառքի հետևանքով, վերջապես՝ մսի մանր կտորների ու անպետք մասերի հաշվեառումն ու գեղջերը:

Այս գործը պիտի լավ ուսումնասիրվի մեր կոոպերացիայի աշխատողների կողմից:

Հ ա ց (կշռովի)

Վաճառքի ժամանակ հացը զգալիորեն չորանում է և նրա քաշը պակասում է: Այդ պակասորդի չափը կախված է այն բանից, թե հացը խանութ է հանձնվում դեռ ևս տաք—տաք ժամանակ, թե արդեն բալականաչափի հովացած («սառած»):

*) Այն կոոպերատիվները, վորոնք մսի առևտրով են զբաղվում, լավ կանեն, յեթե ունենան Վ. Պ. Մախնովեցի «Մսային գործը» գիրքը և առաջնորդվեն նրա ցուցումներով:

Համենայն դեպս՝ յեթե հացը խանութին հանձնվում է վուչ տաք-տաք, այս դեպքում իսկ նրա յուրաքանչյուր մի կիրորամ-մից 15 գրամ մի որվա ընթացքում պակասում է, (ուրիշ խոսքով ասած՝ յուրաքանչյուր 100 գրվանքից մեկ ու կես գրվանք) :

Այս բոլորը կախված է հացի առևտրով զբաղվող կոոպերատիվի ընդհանուր սարգ ու կարգից, դործակատարների ուշադիր վերաբերմունքից : Ընդհանուր առմամբ այս առևտուրը ևս յուրաքանչյուր կոոպերատիվ պիտի հատուկ ուսումնասիրության յենթարկի :

Ձանազան ապրանքներ

Մեխերը լարային (проволочные гвозди) դործարաններից քաց և թողնվում մի կիրորամին 25-ից մինչև 85 գրամ պակասորդով : Արկղների ընդհանուր քաշը մեխի հետ միասին (բրուտ-տո) զանազան է լինում : Միշտ պիտի դուռ քաշը փաստորեն ստուգել :

Մոսկատելնի ապրանքները (զանազան ներկեր, յուղեր և այլն) միշտ ունենում են քաշի պակասորդ. պիտի յուրաքանչյուր առանձին դեպքում ստուգումներ կատարել և տարայի (փաթեթի կամ արկղի) քաշը դուրս գրել դործակատարից :

Ապակեղեն

Հախճապակյա և այլ տեսակի ապակեղենը տեղափոխության ժամանակ տալիս է բավականին կոտրած ամանեղեններ : Այս կախված է թե՛ տեղափոխության պայմաններից և թե՛ փաթեթի դրությունից : Սովորաբար 2—3 տոկոսի սահմաններում «կոտրվելը» նորմալ է համարվում, սակայն յեթե փչրված ամանեղենը ավելի մեծ տոկոս է կազմում, այդ նշանակում է ճանապարհին շատ անհոգ են վերաբերվել ապրանքին կամ թե ապակեղենը վատ է դարձած ու փաթաթած : Լավ կը լինի հենց յերկաթուղուց ընդունելիս ուշք դարձնել թե ինչ դրության մեջ է ապրանքը, վոր սովորաբար ստացվում է տակառներով կամ դարմանի ու թղթի փաթեթներով : Յեթե կոտրած ապրանքի տոկոսը 3-ից բարձր լինի, խորհուրդ ենք տալիս արձանագրություն կազմել :

Ապակեղենը (ապակյա ամանները) յերբեմն կարող է տալ ավելի մեծ տոկոսի պակասորդ :

II. «ԲՆԱԿԱՆ ՊԱԿԱՍՈՐԴՆԵՐԻ» ԶԵՂՋԻ ԶԱՓԸ % 0/0-ՈՎ :

Դրամագրով №	Ապրանքների անունները	Զեղճի չափը		ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ
		Մանրածախ- ոի ժամանակ	Մեծաքանակ դործարքի եր (պահեստ)	
	Ս. ծանրակցիո (լարագայից) ապրանքներ			
1	Յորենի ալյուր	0,75	0,25	Միայն փոքր քանակությու- ններով ժանրա- ծախսի ժամա- նակ :
2	Գարի ալյուր	0,5	0,25	
3	Հատիկային ապ- րանքներ (կրու- պա) սիսիո, լո- բի, գարի ցորեն և այլն :	0,75	0,25	
4	Թեփ (отруби)	0,5	0,25	
5	Յուղեր—հալած, կարագ, ձեթ	1,5	0,5	
6	Շաքար—(բոլոր տեսակները)	0,5	0,25	
7	Չամիչ, չորաց- րած դեղձ, բալ, խնձոր, առնձ և այլն	1,25	0,25	
8	Բրինձ (բոլոր տեսակները)	0,75	0,25	
9	Սապոն (քաշով ծախվող տեսակ- ները)	2,00	1,00	
10	Նավթ	2 00	1,00	
11	Անիվի յուղ	2,00	1,00	
12	Կուպր սկիպի- տար	1,25	0,5	
13	Մազութ ամեն			

II. «ԲՆԱԿԱՆ ՊԱԿԱՍՈՐԴՆԵՐԻ» ԶԵՂԶԻ ԶԱՓԸ % 0/0-ՈՎ

Դասակարգում №	Ապրանքների անուններ	Զեղջի չափը		ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ
		Մանրածախ- սի ժամանակ	Մեծաքանակ դրժարքներ (պահեստ)	
	տեօակի նմանո- րինակ յուղերը	3,00	1,5	
14	Առաջը ագործի սոսինձ և ալլն	1 00	0,5	
15	Հանքային ներ- կեր և ալլ ներ- կեր	0,5	0,25	
16	Սողա (մաքուր),	1,00	0,25	
17	Սողա (լվացքի)	0,5	0,25	
18	Կարաոֆիլի ալ յուր	2,00	1,00	
19	Հում սուրճ (հա- տիկներով)	1,25	0,5	
20	Աղ:	2,5	1,00	
21	Զանազան մե- խեր	1,25	0,25	
22	Դարման, չոր խոտ և ալլն	0,75	0,25	
23	Կաղամբ թարմ	1,75	1,00	
24	» աղ զլած	1,25	0 5	
25	Պարան, գահա զան թոկեր չալ- գատ	0,5	0,25	

II. «ԲՆԱԿԱՆ ՊԱԿԱՍՈՐԴՆԵՐԻ» ԶԵՂԶԻ ԶԱՓԸ % 0/0-ՈՎ

Դասակարգում №	Ապրանքների անուններ	Զեղջի չափը		ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ
		Մանրածախ- սի ժամանակ	Մեծաքանակ դրժարքներ (պահեստ)	
26	Ձկնեղեն (թարմ)	2,5	1,00	1. Ամառ ժամանա- կը ձկնեղենը պիտի պարբերաբար կշռել և «չորացումը» հաշվի առնել: 2. Ձկնեղենի փորո- տիքը, Վոր դործ չի ածվում, փաստորեն զիջվում և նրա քաշը պարզելով և ալղ ար- ձանագրելով հատուկ ակտով:
27	Մակարոն, վեր- միշել:	2 կց 4 %	0,5 100 %	
28	Ըսկուզեղեն	0,75—1,25	0,25—1,00	
29	Մնացած բոլոր ապրանքները (ընդեղեններ, բանջարեղեններ արմտիք, թարմ պղպեղ և ալլն)	1,00	0,5	Այս ապրանքները չբը- ջանառության չափն 0/0-ն են կադմում, հենց այդ պատճառով կարելի չե լնողունել զեղջի չափի 1/4 0/0-պահեստի համար և 1/2 0/0—մանրածախի համար
	Բ. Աճուռեղեն (կոնգիսերակի) ապրանքներ			
30	Հալվա	2,5	0,5	Մանրածախի ժամանակ

II. «ԲՆԱԿԱՆ ՊԱԿԱՍՈՐԴՆԵՐԻ» ԶԵՂՋԻ ԶԱՓԸ $\frac{0}{0}$ $\frac{0}{0}$ ՈՎ:

N հարկավճարողի	Ապրանքները անունները	Զեղջի չափը		ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ
		Մանրածախսի սի ժամանակ	Էծաքանակ գործարքներ (պահեստ)	
31	Քաղցրավենիներ (տակառներով)	2,5	1,00	Մանրածախսի ժամանակ
32	Քաղցրավենիներ (4—5 կիլոգրամ բանկաներով)	1,25	0,25	
33	Կարամելներ	1,25	0,25	
34	» կա- կուզ տեսակները	2,00	0,5	
35	Մոնոպոսի	1,5	0,25	
36	Թխվածքներ	3,00	1,00	
37	» (սվեդի չոր տեսակները)	1,25—2,5	0,25—1,00	
38	Մեղր	2,5	1,00	
	Գ. Գաւսրոնո- միա			
39	Կալրաս (ապխտ.)	2,5	1,00	{ Պարանի քաղը առան ձին և զեղջվում
40	» (յեփած)	1,5	0,5	
41	Յերշիկ	2,00	0,5	
42	Պանիր (Շվեդա- րական, և չո- լանդական)	1,5—2,5	0,25—0,5	
43	Մածուն, կաթ, սմետան և այլ կաթնամթերքն.	2,00	1,00	
44	Խնձոր, տանձ և այլ թարմ մրգեր	1,5	0,5	
45	Հաց	3,00	—	
46	Մանուֆակտ.	0,25	—	

ՀԱՆՁՆՎԱԾ ԵՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹՅԱՆ

(Թարգմանական)

1. Ջալանով. — Կոոպերացիայի համառոտ դասընթաց.
2. Մակերով. — Սպառկոոպերացիայի անցյալն ու ներ-
կան:
3. Շալով. — Հաշվապահության համառոտ ծեռնարկ.
4. Կոմաննի. — Ինչ պետք է իմանա ամեն մի բանվոր.
5. Կույբեզով. — Լենինն ու կոոպերացիան.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0210175

ԳԻՆՆ 30 ԿՈՊ.